

УДК 378.1:796.011.1

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2020.70-4.41>**О. В. Шукатка**доктор педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри фізичного виховання та спорту
Львівського національного університету імені Івана Франка

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧОГО СЕРЕДОВИЩА ЗАКЛАДУ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто актуальні проблеми підготовки студентів педагогічних закладів вищої освіти фізкультурного профілю. Акцентовано, що в сучасних умовах реформування освіти до професіоналізму вчителя фізичної культури висувуються особливі вимоги з урахуванням найвищого рівня відповідальності за безпеку навчально-виховного процесу та специфіки організаційно-методичного забезпечення фізкультурно-оздоровчого середовища в школі. Показано, що для забезпечення процесу підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища в школі потрібні змістовні моделі і відповідні педагогічні технології, побудовані на основі використання сучасних наукових підходів. Зокрема, необхідно впровадження в практику фізичного виховання таких педагогічних технологій, які дозволяють активізувати фізкультурно-оздоровчу діяльність майбутніх фахівців на основі персонально прийнятних форм і засобів фізичного виховання. Виявлено роль методико-практичних занять для підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти. Встановлено, що кожен студент повинен бути компетентним у питаннях здоров'язбереження, виробивши стійку потребу в заняттях фізичною культурою і спортом. Запропоновано шляхи вдосконалення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури на основі відбору і навчання студентів з урахуванням їхніх особистісних характеристик. Ефективність фізкультурної освіти в аспекті організації фізкультурно-оздоровчого середовища в школі підвищується на основі встановлення оптимальних структурно-функціональних і змістовних зв'язків між навчальними дисциплінами та різними видами практичної педагогічної діяльності; орієнтації студентів на творчу фізкультурно-оздоровчу діяльність; використання інноваційних технологій задля формування у студентів навичок організації та проведення фізкультурно-оздоровчої роботи; досягнення оптимального для студентів педагогічного закладу вищої освіти рівня фізичної підготовки.

Ключові слова: підготовка майбутніх учителів фізичної культури, методико-практичні заняття, збереження і зміцнення здоров'я студентів, фізкультурно-оздоровче середовище, заклади загальної середньої освіти.

Постановка проблеми. На сучасному етапі соціального розвитку суспільства рівень фізичної культури особистості значною мірою визначає стан адаптації індивіда в навколишньому світі. Нині успішним може бути лише фізично, духовно і морально здорова особистість. Тому однією з основних проблем загальноосвітньої школи є збереження і зміцнення здоров'я учнів, формування основ здорового способу життя. Водночас необхідність підвищення рівня рухової активності школярів в умовах швидко зростаючого потоку інформації, інтенсифікації навчальної діяльності вимагає пошуку нових шляхів організації цілеспрямованої професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, що мають певні вміння і навички в організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти. Аналіз практичної педагогічної діяльності учителів фізичної культури свідчить, що погіршення стану здоров'я учнівської молоді призводить до збільшення числа спеціальних медичних груп.

Фізична підготовленість школярів різних вікових груп, стан їхнього здоров'я досягають ефективних позитивних результатів лише в комплексному поєднанні уроків фізичної культури та різних форм фізкультурно-оздоровчої роботи [1, с. 104]. Це зумовлює необхідність забезпечення професійної спрямованості навчальних занять, посилення теоретичної та методичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури, спрямованої на навчання методикам проведення фізкультурно-оздоровчої роботи з учнями та створення фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти. Відтак слід акцентувати увагу не на спортивній, а на фізкультурно-оздоровчій діяльності. Прерогативою спортивної роботи в школі є функції лише вчителів фізичної культури, тоді як фізкультурно-оздоровча робота є громадським навантаженням всього педагогічного колективу. Важливе значення відіграють вміння майбутніх учителів фізичної культури спільно з іншими педагогами планувати фізкультурно-оздоровчі заходи

не епізодично, а як систему, що здійснює вплив на моральний і фізичний аспекти життєдіяльності дітей, формування їхньої особистості, тим самим організовуючи фізкультурно-оздоровче середовище закладів загальної середньої освіти.

Основними педагогічними особливостями професійної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є чітко виражена професійна спрямованість процесу фізичного виховання та інших форм фізкультурно-масової роботи, створення на навчальних заняттях умов, що сприяють формуванню в учнів умінь і навичок фізкультурно-оздоровчої діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теоретичним підґрунтям дослідницького пошуку є ідеї щодо професійної підготовки, зокрема: історії становлення та розвитку фізичної культури (Л. Зубченко); психолого-педагогічних аспектів формування професійного мислення майбутніх учителів-предметників (М. Басова, А. Баталова, М. Кашапова, Г. Нагорна, Г. Сухобська та інші); концептуальних положень щодо особистісно-професійного розвитку майбутніх учителів (Г. Васянович, Ф. Гоноболін, О. Дубасенюк, Н. Кузьміна та інші); професійних особливостей діяльності вчителів фізичної культури (Я. Бельський, Н. Волянчук, Л. Демінська, О. Петунін, Л. Суценко та інші); системи формування професійно-педагогічної спрямованості студентів факультетів фізичного виховання (В. Видрін, М. Карченкова, Б. Шиян та ін.). Водночас поза увагою науковців залишається проблема підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища (передусім індивідуально спрямованого) закладів загальної середньої освіти.

Мета статті – теоретично обґрунтувати особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладу загальної середньої освіти та окреслити можливі шляхи вирішення означеної проблеми.

Виклад основного матеріалу. У сучасних умовах різко загострюється проблемна ситуація, за якої випускники педагогічних закладів вищої освіти (ЗВО), маючи «багаж» солідних теоретичних знань, не здатні реалізувати його в повсякденній діяльності школи. Академічність педагогічної освіти, підвищена затеоретизованість у підготовці вчителів не відповідають реальним потребам загальноосвітньої практики. Тому фізичне виховання у ЗВО має не лише сприяти розвитку фізичних якостей у студентів і вдосконалювати їхні рухові вміння і навички, а й дати майбутнім учителям фізичної культури глибокі знання щодо власного організму, засобів і методів цілеспрямованого впливу на фізичний стан з метою збереження і зміцнення здоров'я [2, с. 55]. Необхідно підвищити грамотність студентів у сфері здо-

ров'язбереження, акцентувати увагу на необхідності спеціальних знань фізкультурно-оздоровчого характеру, сприяти набуттю вмінь і навичок, які надалі забезпечать можливість організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти та проведення заходів, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я школярів.

З огляду на це одним із основних принципів перебудови роботи педагогічних ЗВО має стати підвищення практичної зорієнтованості навчального плану, зокрема й у підготовці майбутніх учителів фізичної культури. Припускаємо, що для підвищення якості підготовки фізкультурних кадрів до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти необхідне вдосконалення окремих напрямів діяльності ЗВО.

По-перше, це якісний відбір або попередня підготовка абітурієнтів, які вступають до педагогічних ЗВО. Як доцільно зазначає Г. Куртова, успішні студенти фізкультурних спеціальностей володіють набором особистісних характеристик, серед яких врівноважена нервова система, емоційна стабільність, соціальна сміливість і активність, практичність, сумлінність, орієнтація на соціальне схвалення оточуючих [3, с. 125].

По-друге, важливим напрямом удосконалення якості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти є підвищення практичної зорієнтованості освітнього процесу, прив'язка процесу навчання у ЗВО до реальних умов педагогічної діяльності в школах [4, с. 236].

Так, реалізації окресленого напрямку, як доцільно зазначає Н. Самсутіна, сприяє і максимальна педагогізація освітнього процесу, що виявляється у виконанні студентами визначених педагогічних функцій, які моделюють фізкультурно-оздоровчу діяльність. З цією метою доцільно на заняттях використовувати ділові ситуації та ігри, що імітують реальну організацію фізкультурно-оздоровчих заходів з учнями [5, с. 208]. Так, під час рухливих ігор та естафет ефективним є навмисне створення ситуації шуму, недисциплінованості, порушення правил гри, щоб студенти мали змогу самостійно знайти педагогічні підходи до організації заняття і виявити вміння гідно вийти з виниклих умов, виявити витримку, вимогливість, спокій, впевненість у власних силах і знаннях, зуміти зацікавити учнів.

Основною вимогою до професійної спрямованості таких занять є взаємозв'язок теорії та практики та її здійснення в тісній єдності з вихованням фізичних якостей, підвищенням фізичної підготовленості і зміцнення здоров'я студентів, одночасно не знижуючи загальної та моторної щільності занять і фізіологічного навантаження.

Значним потенціалом у підготовці майбутніх учителів фізичної культури до організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти, на думку О. Ажиппо, володіють методико-практичні і навчально-тренувальні заняття. Навчально-тренувальні заняття мають різну спрямованість, однак загалом спрямовані на загальну фізичну підготовку з акцентом на виховання аеробної витривалості, яка здатна забезпечити підвищення загальної фізичної працездатності, поліпшити діяльність серцево-судинної і дихальної систем. Методико-практичні заняття передбачають освоєння основних методик, які в майбутній професійній діяльності уможливають для вчителів фізичної культури раціональне використання засобів фізичної культури для оптимізації працездатності, збереження та зміцнення здоров'я учнів [6, с. 174].

Ефективними формами методико-практичної підготовки майбутніх учителів фізичної культури є використання рольових, імітаційних, психотехнічних ігор, проблемних ситуацій, тематичних завдань для самостійного виконання, в процесі яких виявляється міра готовності студентів до практичного оволодіння певною методикою. Кожне методико-практичне заняття узгоджується з відповідною теоретичною темою.

Відтворимо загальну схему проведення методико-практичних занять:

- згідно з планованою темою заняття викладач завчасно видає студентам завдання для ознайомлення з рекомендованою літературою та необхідні вказівки щодо її опрацювання;
- на занятті викладач коротко пояснює методи навчання і за необхідності показує відповідні прийоми, способи виконання фізичних вправ, рухових дій для досягнення необхідних результатів за досліджуваною методикою;
- студенти в умовах взаємоконтролю відтворюють тематичні завдання на практиці;
- під керівництвом викладача обговорюються й аналізуються підсумки виконаних завдань; студентам надаються індивідуальні рекомендації щодо практичного самовдосконалення окремих дій, прийомів, способів [7, с. 95].

Закріплення і вдосконалення методичних прийомів відбувається в процесі їхнього багаторазового відтворення в мінливих умовах навчальної та позанавчальної фізкультурно-оздоровчої діяльності, в побуті і на відпочинку. Всі теми методико-практичних занять спрямовані на набуття практичних навичок раціонального використання засобів і методів фізичного виховання для організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти, а відтак – для зміцнення здоров'я і збереження його на довгі роки.

Значну увагу, на думку І. Гринченко, необхідно приділяти організації самостійних занять

фізичними вправами, методам самоконтролю, профілактики професійних захворювань і травматизму з використанням засобів фізичної культури [8, с. 106]. Знання, вміння та практичні навички, що здобуваються студентами під час проведення методико-практичних занять, мають важливе значення не лише для збереження і зміцнення здоров'я, підвищення рівня фізичної підготовленості і працездатності, вони також дають можливість удосконалювати навички міжособистісного спілкування [9, с. 135], розвивати різні види комунікацій, виховувати толерантне ставлення до оточуючих, що так необхідно майбутнім учителям фізичної культури в організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти.

Істотний вплив на якість підготовки майбутніх учителів фізичної культури, як зазначає І. Шаповалова, відіграє участь студентів у роботі експериментальних майданчиків, наприклад, щодо реалізації моделі спортивно зорієнтованого фізичного виховання в школі, а також щодо організації здоров'язбереження школярів в умовах фізкультурно-оздоровчого середовища загальноосвітньої школи [10, с. 205]. Окрім того, дієвими також є заходи щодо оптимізації профорієнтаційної роботи зі студентами, зокрема збільшення частки виховної роботи та взаємодії з дітьми.

Висновки і пропозиції. Результати проведеного дослідження засвідчили, що знання, вміння і навички, необхідні майбутнім учителям фізичної культури для організації та проведення фізкультурно-оздоровчих заходів з учнями закладів загальної середньої освіти, можуть бути успішно засвоєні лише в тому разі якщо в процесі навчання студентів вдається забезпечити:

- вироблення стійкої потреби в заняттях фізичною культурою і спортом;
- формування мотивації до занять фізкультурно-оздоровчого характеру, зокрема й звички вести здоровий спосіб життя;
- засвоєння теоретичних знань щодо основ фізичного виховання, формування вмінь та навичок організації та проведення занять фізкультурно-оздоровчої та спортивної спрямованості;
- засвоєння способів організації різних форм самостійних занять фізичною культурою і спортом;
- засвоєння елементів пропаганди здорового способу життя, агітації до боротьби зі шкідливими звичками, регулярних і систематичних занять фізичною культурою і спортом.

Набувши знання, опанувавши методико-практичні вміння та навички, майбутні вчителі фізичної культури матимуть змогу самостійно вирішувати питання щодо збереження і зміцнення здоров'я, раціонально використовувати засоби і методи фізичного виховання для підвищення ефективності навчальної діяльності, що надалі, безумовно,

відіб'ється на рівні їхньої компетентності в організації фізкультурно-оздоровчого середовища закладів загальної середньої освіти.

Список використаної літератури:

1. Карасевич С.А. Підготовка майбутніх учителів фізичної культури до фізкультурно-спортивної діяльності у закладах загальної середньої освіти: монографія. Умань : ВПЦ «Візаві», 2018. 204 с.
2. Белікова Н.О. Особливості моделювання готовності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Сер.: Педагогічні науки. Фізичне виховання. 2011. Вип. 91 (1). С. 54–57.
3. Куртова Г.Ю. Аналіз сучасної системи професійної підготовки вчителів фізичної культури. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка*. Сер.: Педагогічні науки. 2011. Вип. 83. С. 123–127.
4. Демінська Л.О. Аксиологічні засади професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів фізичного виховання : монографія. Донецьк : Юго-Восток, 2013. 436 с.
5. Самсутіна Н.М. Професійна компетентність як показник якості фахової освіти майбутнього вчителя фізичної культури. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету*. Сер.: Педагогічні науки. 2008. Вип. 4. С. 207–210.
6. Ажиппо О.Ю. Теоретико-методичні засади підготовки майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності в загальноосвітніх навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук. Харків, 2013. 485 с.
7. Валиева В.К. Формирование готовности студентов педвузов к физкультурно-оздоровительной и спортивно-массовой работе в общеобразовательной школе : дисс. ... канд. пед. наук. Чебоксары, 2006. 245 с.
8. Гринченко І.Б. Сучасні напрями впровадження інновацій в професійну підготовку майбутніх учителів фізичної культури. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. Сер.: Педагогічні науки. 2012. Вип. 64. С. 103–107.
9. Язловецький В.С., Турчак А.Л., Лещенко Г.А. Спортивно-масова та фізкультурно-оздоровча робота у вищій школі : навч. посіб. Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2006. 284 с.
10. Шаповалова І. Формування фахової компетентності майбутніх учителів фізичної культури в контексті підготовки до професійного самовдосконалення. *Педагогічний дискурс*. 2014. Вип. 17. С. 204–208.

Shukatka O. Training of future physical education teachers for the organization of physical culture and health environment of general secondary education institution

The article deals with the actual problems in training of students of the pedagogical institutions of higher education of physical culture profile. It has been emphasized that in modern conditions of education reform, special requirements are put forward to the professionalism of a physical education teacher, taking into account the highest level of responsibility for the safety of the educational process and the specifics of organizational and methodological support of physical culture and health environment at school. It has been shown that meaningful models and relevant pedagogical technologies, based on the use of modern scientific approaches are necessary for ensuring the process of training of future physical education teachers for the organization of physical culture and health environment at school. In particular, it is necessary to introduce such pedagogical technologies into physical education practice, which allow activation of physical culture and health activities of future specialists on the basis of personally acceptable forms and means of physical education. The role of methodical and practical classes for training of future physical education teachers for the organization of physical culture and health environment of general secondary education institution has been revealed. It has been established that every student must be competent in health saving issues, having developed a persistent need for physical culture and sports. The ways of improving quality of training of future physical education teachers on the basis of selection and studying of students taking into account their personal characteristics have been proposed. The effectiveness of physical education in the aspect of organization of physical culture and health environment at school increases through the establishment of optimal structural, functional and substantive links between educational disciplines and various types of practical pedagogical activities; orientation of students on creative physical culture and health activities; use of innovative technologies for the formation of students' skills in organization and carrying out of physical culture and health work; achieving the optimal level of physical training for students of pedagogical institution of higher education.

Key words: training of future physical education teachers, methodical and practical classes, saving and strengthening students' health, physical culture and health environment, general secondary education institutions.